

Försäkringsgivarens regressrätt

av **Jan-Åke Fält**

Jan-Åke Fält
janake.falt@fonus.se

Försäkringsgivarens regressrätt regleras huvudsakligen i 25 § FAL. Det är vanligast att regressfrågor uppkommer i samband med skadeförsäkring för egendom. Mellan försäkringsbolagen gäller en regressöverenskommelse, RÖ, som begränsar utövandet av regress när regressansvaret drabbar ett annat försäkringsbolag.

I min redogörelse kommer jag att försöka besvara ett antal frågor: Vad utgör grov vårdslöshet enligt 25 § FAL? Vilken begränsning utgör RÖ och hur påverkar den privatpersoner? Hur förhåller sig försäkringsbolagens försäkringsvillkor till 25 § FAL och RÖ?

1. Förutsättningar för regressrätt enligt 25 § FAL

1.1. Inträde i rätten till skadestånd

Med regressrätt avses att försäkringsgivaren har en rätt att träda in i den skadelidandes rätt till skadestånd. För att avgöra vilken regressrätt som tillkommer försäkringsgivaren måste man först bestämma i vilken mån den skadelidande har rätt till skadestånd. Om dennes rätt till skadestånd är begränsad t.ex. p.g.a. att den skadelidande frånskrivit sig rätten till skadestånd eller varit medvållande till skadan, begränsas försäkringsgivarens regressrätt i samma omfattning. Vidare begränsas försäkringsgivarens regressrätt i de

fall då försäkringstagaren har rätt att uppbära både försäkringsersättning och skadestånd, s.k. kumulation, vilket är möjligt vid summaförsäkring för liv-, olycksfall- och sjukförsäkring. När försäkringsersättningen i dessa fall motsvaras av faktiska utgifter och konkreta uppskattningar av förlusten är kumulation inte möjlig och regressrätt föreligger.¹ Principen att försäkringsgivaren inte har bättre rätt till skadestånd än försäkringstagaren, när han inträder i dennes ställe, kallas härledd

Artikeln utgör en förkortad version av ett examensarbete vid juridiska fakulteten, Lunds Universitet. *Handledare:* Eva Lindell-Frantz.

Uppsatsen har tilldelats första pris – 10 000 kr – i Försäkringsjuridiska föreningens uppsatstävling i försäkringsrätt.

regressrätt och är genom hävd, som befästs i 25 § FAL, den gällande principen i svensk rätt. Motsatsen till härledd regressrätt är självständig regressrätt, vilket innebär att försäkringsgivarens regressrätt är beroende endast av det faktum att han utgivit försäkringsersättning och därmed inte beroende av vilken rätt till skadestånd som tillkommer försäkringstagaren.²

1.2. Utbetalning av skadestånd

För att regressrätt ska finnas krävs att försäkringsgivaren utgivit ett belopp som försäkringstagaren ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan. Häri ligger att regressrätt inte finns förrän försäkringsgivaren faktiskt betalt den skadelidande och inte till högre belopp än vad som då utbetalats. Vidare följer av att utbetalning ska ske till annan, att skadevällaren inte får vara identisk med försäkringstagaren, vilket är möjligt i fall med skadeståndsskyldiga som bedriver omfattande verksamhet, t.ex. staten eller större företag. Olika bolag i samma koncern räknas dock som "annan".³ Det måste följaktligen vara en tredje man som är ansvarig för skadan, annars blir det fråga om framkallande av försäkringsfall eller brott mot säkerhetsföreskrift eller möjligen åsidosättande av räddningsplikten, vilket tillhör helt andra område inom försäkringsrätten. Gäller försäkringen till förmån för tredje man är den som har rätt till ersättning också undantagen från regressansvar.⁴

En fråga som uppkommer i samband med utbetalning av skadestånd är vad som gäller om utbetalningen inte sker till den skadelidande, vilket prövades i NJA 1994 s. 283, då ett försäkringsbolag hade betalt ut ersättning i form av hittelön till två personer, som inte var försäkringstagare. Två personer hade dömts för tillgrepp av fortskaffningsmedel. Försäkringsbolaget hade betalt ut ersättning till de skadelidande och dessutom hittelön till två personer som hade hittat de två övergivna bilarna. En av de tilltalade bestred ansvar

eftersom försäkringsbolaget inte varit skyldigt att betala ersättningen till upphittarna. Därför översteg bolagets krav vad som hade utbetalats till försäkringstagarna vid skaderegleringen, och ett regresskrav skulle innebära att bolaget fick bättre rätt än de skadelidande. Försäkringsbolaget hävdade att ersättningen till upphittarna skulle ses som en "annan kostnad" enligt 5:7 2 st. SkL. Regressansvar kunde, enligt bolaget, vidare inte uteslutas p.g.a. att ersättningen betalats direkt till upphittarna. I sin dom, som fastställdes av HD, påpekade HovR att det fick anses som en "normal och för gärningsmannen påräknelig följd att egendom återfinns under sådana omständigheter som förelåg i det aktuella fallet att hittelön kommer att utgå."⁵ Ersättningen var därför att betrakta som en kostnad enligt 5:7 2 st. SkL. Vidare ansåg HovR att betalningen gjorts för bilägarnas räkning och därför skett p.g.a. försäkringsavtalet. Bedömningen var densamma som om försäkringsbolaget hade betalt ersättningen direkt till de skadelidande och de i sin tur lämnat hittelön till upphittarna. Följaktligen följde regressrätt enligt 25 § FAL.

Phillips Hult ansåg att det inte är en självklarhet att regressrätt föreligger endast p.g.a. att försäkringsgivaren betalt ersättning i enlighet med försäkringsavtalet. Ersättningen måste vara välmotiverad och ha någon anknytning till skadan. Om ett försäkringsbolag ersätter en skada p.g.a. kulans kan det visserligen medföra regressrätt, men samma gäller inte om ersättningen uppenbarligen saknar stöd i försäkringsavtalet.⁶

1.3. Uppsåt och grov vårdslöshet

För att regressrätt ska föreligga krävs att skadevällaren handlat uppsåtligen eller grovt vårdslöst. Det är den bedömningen som regressfrågan oftast kommit att avse. Domstolarna har visat viss mildhet i sin syn på vad som är att anse som grovt vårdslöst.⁷ Motiven anger praktiska och sociala hänsyn som skäl

för att utesluta regressrätt när endast ringa vårdslöshet ligger den vållande till last, eftersom man då kan räkna med att den skadelidande inte själv skulle föra skadeståndstalan. Det skulle dessutom finnas en risk att försäkringstagaren annars undvek att kräva försäkringsersättning om regressrätten varit obegränsad. Ett exempel på riskerna med obegränsad regressrätt kan vara om en myndig person vållar en eldsvåda hos sina föräldrar genom ringa vårdslöshet. Föräldrarna, som har försäkring mot brand, skulle då inte föra skadeståndstalan mot sitt barn och kan med fog kräva att regresstalan inte väcks mot den vållande. Hade regressrätten varit obegränsad finns det också en risk att försäkringstagare undviker att göra anspråk på försäkringsersättning med hänsyn till tredje man.

Viss ledning för vad som anses vara oakt-samhet kan finnas i lagstadganden som på-bjuder ett visst handlingsmönster. Överträ-delse av sådana regler skulle kunna utgöra grov oakt-samhet. Dock är syftena bakom handlingsregler i allmänhet andra än skade-stånds- och försäkringsrättsliga, och den ny-ansering som finns mellan olika regler, t.ex. trafikregler, är därför inte lämplig för att bedöma regressansvar. Däremot kan det i en straffrättslig bedömning finnas en god ut-gångspunkt för avgörande av om grov vård-slöshet föreligger enligt 25 § FAL. En annan synpunkt är att grov vårdslöshet kan utgöras av vårdslöshet som upprepas efter det att en skada inträffat. Om det finns uttryckliga före-skrifter för att undvika skada och de överträds anses ofta grov vårdslöshet föreligga.⁸

Det är inte möjligt att dra några slutsatser med utgångspunkt i lagens syfte om vad som utgör grov oakt-samhet. Som grund bör dock läggas vad som gäller för den vanliga culpa-bedömningen, nämligen att ”kravet på akt-samhet skärpes och oakt-samheten bedömes strängare om faran för skada är stor och om stora värden står på spel.”⁹ Culpabegreppet är således elastiskt, varför det finns möjlighe-

ter till nyansering även när det gäller regress-rätt. Vad som i vissa fall är försvarligt kan under andra omständigheter vara grovt oakt-samt.

I ett obiter dictum i NJA 1992 s. 130 kom-menterar HD vad som i olika fall kan utgöra grov vårdslöshet. Fallet gällde tolkningen av ett standardavtal, AB 72, inom entreprenörs-förhållanden. För att kunna beteckna vård-slöshet som grov krävs enligt HD att den ska vara av ett mycket allvarligt slag, på gränsen till uppsåtligt förfarande. Handlingen ska vara sådan att den ”vittnar om en betydande hän-synslöshet eller nonchalans och som medför en avsevärd risk för skada.”¹⁰ I vissa fall, t.ex. vid jämkning av skadestånd och nedsätt-ning av försäkringsersättning p.g.a. framkal-lande av försäkringsfall, kan det utöver medvetet risktagande krävas att omständigheter-na även på annat sätt framstår som särskilt graverande. Det finns inom skadestånds- och försäkringsrätten särskilda hänsyn, bl.a. till den ersättningsberättigade, som medfört att tillämpningen av grov vårdslöshet varit myck-et restriktivt. Enligt Hellner finns det utöver medvetet risktagande ett antal olika hänsyn att ta vid bedömningen om oakt-samhet är grov. Ett exempel är att man brister i upp-märksamhet på betydande risker. Skadans storlek är ett annat exempel som i vissa fall kan påverka bedömningen, eftersom större försiktighet oftast är påkallad vid ökad risk för stora skador, men det kan inte ses som en allmängiltig regel. Även vid ringa oakt-samhet kan skadorna bli omfattande.¹¹

Det finns en viss närhet mellan 25 § FAL och reglerna om framkallande av försäkrings-fall i 18 och 20 §§ FAL, vilka också stadgar om grov vårdslöshet som förutsättning för påföljd och utesluter att rätten till försäkrings-ersättning påverkas av annan culpa. Det är dock en påtaglig skillnad mellan regressrätt och framkallande av försäkringsfall, varför det inte är självklart att använda samma stan-dard vid bedömningen av försäkringstaga-

rens och tredje mans oaktsamhet. Två synpunkter görs gällande om skillnaden. Det kan å ena sidan vara rimligt att kräva större akt-samhet med andras egendom än med egen, p.g.a. alla olägenheter som följer med att ens egendom skadas. Den skadelidande drabbas av fler utgifter och andra konsekvenser när hans egendom skadas medan skadevållaren i princip är helt oberörd. Därför skulle ett strängt regressansvar kunna förväntas medföra större försiktighet med andras egendom. Å andra sidan kan man tänka sig att regressansvar ska vara mildare än ansvaret vid skada på egen egendom, eftersom försäkringstagaren själv är ”herre över sina handlingar” i större mån än övertredje mans. Försäkringstagaren kan själv bestämma vem som har tillgång till hans egendom och tar därigenom en risk som det är rimligt att han själv ska stå för. Vidare finns det en risk för att tredje mans regressansvar går ut över försäkringstagaren t.ex. om närstående är skadevållare. Ett strängt regressansvar skulle därför innebära en dubbel börda för den skadelidande. Regressregeln i 25 § FAL kan sägas utgöra en kompromiss av de två synsätten, varför det kan antagas att en handling bedöms på samma sätt oavsett om det gäller försäkringstagaren eller tredje man. Rättspraxis ger tyvärr ingen ledning, eftersom rättsfall angående framkallande av försäkringsfall är mycket fåtaliga.¹² I propositionen till KFL förekommer ett liknande resonemang i samband med reglerna om framkallande av försäkringsfall, då i vissa fall identifikation kan förekomma. Det nämns att en försäkringstagare bör drabbas hårdare om han samtycker till att någon handlar på ett sätt som medför att försäkringsfall uppstår. Samtycket måste då avse just den handling som framkallat försäkringsfallet. Identifikation är dock ingen självklarhet endast genom att försäkringstagaren utlämnat egendom till tredje man, men kan inte uteslutas, eftersom i vissa fall utlåning i sig kan utgöra oaktsamhet.¹³

Det är ovanligt att det uppstår svårigheter

att bedöma om en skada är framkallad genom en uppsåtlig handling. Förekommer tvekan bedöms vårdslösheten i de flesta fall som grov. På så sätt påverkas sällan försäkringsgivarens regressrätt om uppsåt misstänks men inte kan bevisas.¹⁴

1.4. Strikt ansvar

Försäkringsgivaren har, enligt 25 § FAL, regressrätt mot den som ”enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke.” Uppenbarligen åsyftas med formuleringen strikt ansvar. Syftet med oinskränkt regressrätt vid strikt ansvar är, enligt Hellner, att ”skador som orsakas genom farlig verksamhet skall bäras av denna verksamhet, även om icke culpa föreligger och oavsett om skadan i första hand är täckt av den skadelidandes försäkring.” Denna inställning återspeglar vad som genomsyrat skadeståndsrättens utformning i slutet av 1920-talet.¹⁵ En fråga som då uppkommer är om det krävs ett uttryckligt lagstadgande om strikt ansvar för att regressrätt ska vara möjlig eller om strikt ansvar som införts genom praxis är tillräckligt.

Domstolarna har en möjlighet att ålägga ett strikt ansvar för farlig verksamhet. Det finns få rättsfall på området och de situationer för vilka strikt ansvar för farlig verksamhet har ålagts är inte många, men för särskilt farliga militärövningar anses strikt ansvar vara etablerat. Några principer går att härleda ur NJA 1991 s. 720, men det är osäkert hur tillämpliga principerna är på andra fall.¹⁶ Fallet gällde strikt ansvar för innehavare av fjärrvärmeanläggning. Vattenutsläpp från anläggningen hade orsakat stora skador och de skadelidande vände sig mot innehavaren och yrkade ersättning p.g.a. strikt ansvar. HD bedömde först och främst om drift av en fjärrvärmeanläggning kunde utgöra en farlig verksamhet, vilket besvarades nekande. Trots detta kan skador inte undvikas och utsläpp kan orsaka allvarliga skador, vilket påminner om stör-

ningar som ger rätt till ersättning enligt miljöskadelagen¹⁷. Vidare påpekas att den skadelidande vanligen står i ett direkt eller indirekt kontraktsförhållande till den som driver anläggningen. Därför är det rimligt att kostnaderna för skador slås ut på alla som nyttjar anläggningen. En ansvarsförsäkring, anser HD, borde med hänsyn till den relativt låga skadefrekvensen bli tämligen billig. Slutligen anför HD att ett strikt ansvar borde stimulera till ökad säkerhet och därmed minskad risk för skador.

Det är i allmänhet svårare att bedöma vad som krävs för att strikt ansvar skall föreligga där detta införts genom praxis än när ansvaret grundas på lag, detta eftersom domstolarnas motivering inte alltid är tydlig. Svårigheten blir då gränsdragningen mellan fall där en verksamhet haft karaktär som medför strikt ansvar och fall där endast uppsåt eller grov vårdslöshet kan åberopas. Skillnaden är viktig just i regressfall.¹⁸

Frågan om regressrätt finns vid strikt ansvar p.g.a. av praxis har tagits upp till behandling i ett antal domstolsavgöranden. Frågan om strikt ansvar vid farlig verksamhet uppkom i NJA 1946 s. 148 då Sundsvalls stad hade företagit sprängningsarbeten. En sten hade då slungats 300 meter och fallit genom taket på ett hus. Ett försäkringsbolag ersatte skadan och krävde staden på ersättning enligt 25 § FAL. Bolaget yrkade i första hand att sprängning utgjorde en sådan farlig verksamhet som staden ansvarade för oberoende av vållande och i andra hand att staden ansvarade för den lokala arbetsledningens oaktsamhet. Rådhusrätten fann staden skyldig att ersätta bolaget p.g.a. arbetets art och att sprängningsarbete medför stor risk för skada, d.v.s. strikt ansvar förelåg. Strikt ansvar för den sortens sprängningsarbete ansågs dock inte föreligga enligt HD och inte heller ansvar för den lokala arbetsledningens oaktsamhet, som för övrigt inte var grov. Utgången hade troligtvis blivit annorlunda idag med hänsyn till

att 32:4 Miljöbalken stadgar strikt ansvar för sprängningsarbeten. I NJA 1946 s. 734 II har HD fastslagit att det är oväsentligt om ansvaret beror på lagstadgande eller praxis. I fallet hade militären under en övningsskjutning med granatkastare orsakat eldsvåda i ett skogsområde. Ett försäkringsbolag förde regressstalan mot Kronan och åberopade 25 § FAL. Kronan bestred ansvar med hänvisning till att de inte hade strikt ansvar enligt lag och övningen ej utförts i strid mot instruktioner. Militären ansågs dock skadeståndsskyldig p.g.a. den brandfara som var förenad med den sortens övning och försäkringsbolagets regresskrav bifölls.

Hellner, som delar HD:s uppfattning, förkastar tanken att regressansvar vid strikt ansvar skulle kräva lagstadgande. Han menar att formuleringen ”enligt lag” troligtvis betyder ”lagligen” d.v.s. att det finns en juridisk skyldighet att betala skadestånd oberoende av vållande.¹⁹ Frågan uppkom, trots det äldre fallet, återigen i NJA 1993 s. 764 då ett antal fastigheter hade drabbats av översvämning efter ett skyfall. Kommunens avloppsanläggningar hade inte räckt till för den rikliga nederbörden. Efter att ha ersatt de skadelidandes skador förde ett försäkringsbolag regressstalan mot kommunen. Kommunen hade betalt ut de skadelidandes självrisk. Bolaget hävdade att kommunen var strikt ansvarig enligt 29 § va-lagen, som stadgar ansvar för huvudman för vatten- och avloppsanläggningar. Paragrafen har i praxis tolkats innebära ansvar oberoende av vållande.²⁰ Kommunen bestred ansvar p.g.a. exceptionella förhållanden, bl.a. skyfall, hårda vindar och häftiga temperaturväxlingar. Vidare bestred kommunen att ansvaret enligt 29 § va-lagen var strikt, i varje fall inte i förhållande till försäkringsbolaget, som inte intog en sådan ställning i förhållande till kommunen att det behövde skyddas av sociala skäl. Därför ansåg kommunen att tvisten skulle prövas enligt vanliga skadeståndsrättsliga principer. HD

ansåg att, även om det inte framgick av paragrafen, strikt ansvar hade klargjorts i praxis. Eftersom ansvaret på så sätt var strikt förelåg regressrätt enligt 25 § FAL.

1.5. Principalansvar

Regressrätt är enligt 25 § FAL utesluten mot den som ”enligt 3 kap 1 eller 2 § skadeståndslagen... svarar för skadan uteslutande på grund av annans vållande.” Vad som åsyftas är principalansvar och det allmänns ansvar. Begränsningen i regressrätten infördes samtidigt som tillkomsten av SkL. Departementschefen påpekade att utvecklingen i fråga om försäkringsgivarens regressrätt i allmänhet skulle gå i riktning mot att förluster som täcks av skadeförsäkring i princip slutligt bör bäras av försäkringen. En obegränsad regressrätt skulle rimma illa med den synen på förhållandet mellan skadestånd och försäkring. Vidare skulle en diskrepans uppstå om en arbetsgivare blev regressansvarig när vållande ligger en arbetstagare till last, medan uppsåt och grov vårdslöshet krävs för regressansvar när han själv vållat skadan. Vilka som skulle kunna ådra arbetsgivaren regressansvar var inte klart och överlämnades åt rättstillämpningen att bestämma. Viss återhållsamhet var nödvändig. Regressrätt borde därför med hänsyn till preventions- och rättvisesynpunkter endast medges när skadvållaren p.g.a. ”sin ställning på ett naturligt sätt låter sig identifieras med den ansvarige.” För regressansvar krävs följaktligen en ställning som innebär ett visst ansvar för verksamheten.²¹

Principalansvar innebär, enligt 3:1 SkL, att en arbetsgivare ska ersätta person- eller sakskada som hans arbetstagare vållar genom fel eller försummelse i tjänsten. För att ansvar ska inträda krävs följaktligen att skadan vållats i tjänsten, vilket utesluter handlingar av rent privat natur även om de skett under arbetstid.²² Stat och kommun kan bli ansva-

riga för de skador som vållas vid myndighetsutövning enligt 3:2 SkL, men kan även vara ansvariga enligt 3:1 SkL om arbetstagare (eller person som anlitas av staten under former som medför att han inte är arbetstagare i teknisk mening) orsakar skador.²³ Syftet med principalansvar och skadeståndsansvar för det allmänna är att det ger en möjlighet att på ett lämpligt sätt placera kostnaden för person- och saksador som uppstår vid arbetsgivares verksamhet p.g.a. att en arbetstagare vållar dem.²⁴ Kostnaden slås på så sätt ut över flera, för arbetsgivaren på en hel verksamhet och för det allmänna på skattebetalarna, istället för att drabba en arbetstagare. Arbetstagare kan dock bli ansvarig, enligt 4:1 SkL, om det finns synnerliga skäl med hänsyn till ”handlingens beskaffenhet, arbetstagarens ställning, den skadelidandes intresse och övriga omständigheter.” Anledningen till det begränsade ansvaret för arbetstagare är att de inte ska stå ansvar för skador som han vållar i sitt arbete. Arbetsgivaren ansvarar för att arbetet organiseras så att skador undviks och står den ekonomiska risken när skador uppkommer.²⁵ I propositionen till SkL anförde departementschefen att ett utökat principalansvar skulle stimulera till tecknande av ansvarsförsäkring, vilket från allmänna synpunkter var önskvärt. Vissa farhågor om en kraftig ökning av premiekostnaderna för ansvarsförsäkring yttrades under remissbehandlingen, men departementschefen avfärdade dem som överdrivna.²⁶

När det gäller principalansvar finns en regel i 3:6 SkL, som stadgar att ersättning för sakskada enligt 3:1 SkL kan jämkas ”om det är skäligt med hänsyn till föreliggande försäkringar eller försäkringsmöjligheter.” Syftet med skälighetsregeln är att motverka att fördelningen mellan skadvållare blir skev. Om det föreligger ansvarsförsäkring för endast en av flera skadvållare, ligger beslutet om vem som till sist ska betala hos den skadelidande. Väljer han att kräva den oförsäkrade förelig-

ger regressrätt för honom mot den ansvarsförsäkrade, medan det inte gäller för det motsatta förhållandet och försäkringsbolaget får stå för hela utbetalningen.²⁷ Departementschefen ansåg i propositionen till SkL att en jämningsregel kunde få betydelse även för arbetsgivare med ansvarsförsäkring. Även om försäkringssummorna ligger på en nivå som torde täcka alla normala skadefall, kan det förekomma fall då de inte räcker till. Det överskjutande beloppet drabbar då arbetsgivaren, vilket kan anses oskäligt med tanke på principalansvarets karaktär av skadeståndsansvar oberoende av vållande.²⁸ Jämkningsregler, enligt departementschefen, aldrig ske inom ramen för en föreliggande ansvarsförsäkring. Han menade att jämkning som skulle ske med hänsyn till föreliggande försäkring och försäkringsmöjligheter innebar att det skulle kunna anses oskäligt om en arbetsgivare skulle få betala ett betungande skadestånd om han, med hänsyn till de förhållanden som råder inom hans verksamhet, tagit en ordinär försäkring. Om arbetsgivaren underlåtit att teckna en försäkring för en viss sorts skada torde jämkning vara utesluten endast om han haft skäl att anta att risk för sådan skada kunnat aktualiseras. För självförsäkrare i fråga om ansvarsförsäkring gäller att situationen får bedömas som om ansvarsförsäkring finns.²⁹

Bestämmelsen i 3:6 SkL blev aktuell i fallet NJA 1996 s. 118 då ett företag hade träffat avtal med JCC om rivnings- och ombyggnadsarbeten i företagets lokaler. JCC anlät en underentreprenör för att utföra rivning av väggar i ett kylrum. Under arbetet med rivningen samlades en mängd brännbart material och då underentreprenören använde skärbrännare fattade materialet eld och de materiella skadorna som följde uppgick till över tio miljoner kronor. Vidare hade endast en av två handbrandsläckare fungerat och en brandslang i lokalen hade varit för kort för att nå fram till eldhärden. Ett försäkringsbolag,

Skandia, betalade ersättning till företaget. Underentreprenörens ansvarsförsäkrare, Folk-sam, betalade enligt försäkringsavtalet två miljoner till Skandia. Skandia förde regress-talan, enligt sitt försäkringsavtal med företaget, mot underentreprenören. HD ansåg att den oaktsamhet som arbetarna gjort sig skyldig till var att beakta som grov, vilket motiverades med ett antal argument. I utrymmet där arbetet utfördes förvarades mycket värdefull egendom. Risken för brand måste ha varit uppenbar, varför särskilda försiktighetsmått borde ha vidtagits t.ex. forsla bort det brännbara materialet eller tillse att släckningsmöjligheter fanns. Vidare rörde det sig om yrkesmässig verksamhet, vilket gör oaktsamheten mer kvalificerad. Dock ansåg HD att Skandia inte hade rätt till högre ersättning än två miljoner, med hänsyn till 3:6 SkL. Skadeståndsansvaret för underentreprenören jämkades med hänsyn till föreliggande ansvarsförsäkring. Trots att Skandia genom försäkringsavtalet utvidgat sina möjligheter till regressrätt ansåg HD att det inte skulle påverka tillämpningen av 3:6 SkL.

Fallet NJA 1996 s. 118 har inte gått oemärkt förbi. Harald Ullman påpekade att effekten av fallet blir att en skadevållare med otillräcklig försäkring, vars försäkringsbelopp är av gånge storlek, undviker att betala skadestånd till motparten i den mån skadeståndsbeloppet överstiger ansvarsförsäkringen. En sådan ingripande effekt var, enligt Ullman, troligtvis inte avsedd i ett avtal mellan två näringsidkare.³⁰ Enligt Hellner visar fallet på betydande intressemotsättningar mellan 3:6 SkL och försäkringsgivare. Försäkringsbolag har under senare år fått ett ökat intresse för regresskrav och hävdar att vissa skador bör motarbetas med försäkringsrättsliga och skadeståndsrättsliga medel. Särskilt viktigt är skador som orsakas genom oaktsamhet vid "heta arbeten", vilket fallet utgör ett skolexempel på. Vidare menar Hellner att domen har stöd både i lagtexten och i motiven

till SkL, men att det finns skäl att ta upp frågan till diskussion. Diskussionen har utvecklats sedan SkL kom till och sedan dess motiv skrevs. Ett exempel på detta är förslaget till ny försäkringsavtalslag, som utesluter alla begränsningar i försäkringsgivarens regressrätt.³¹ Företagens ansvarsförsäkring har sedan mitten av 1990-talet ökat sitt försäkringsbelopp till tio miljoner. Självrisken är i försäkringen 30 % av skadebeloppet.³²

2. Konsumentförhållanden

2.1. Regressrätt

Enligt 4 § KFL tillämpas 25 § FAL i förhållande till annan än försäkringstagaren även i fråga om de försäkringar som avses i KFL.

I betänkandet till konsumentförsäkringslagen uttalade sig försäkringsrättskommittén om regressrättens betydelse för förslaget till konsumentförsäkringslag. Det förelåg, enligt kommittén, en betydande lucka i konsumentskyddet vid försäkringar om man utgår från lagreglernas innehåll. Eftersom regeln är dispositiv förbehåller sig försäkringsgivarna ofta regressrätt även vid oaktsamhet som inte är grov. Visserligen utnyttjades regressrätten mycket sällan i de fall då försäkringstagarna inte hade ansvarsförsäkring och när ansvarsförsäkring förelåg gällde överenskommelser mellan försäkringsgivarna. Kommittén påpekade att ett effektivt skydd för konsumenterna krävde att regeln om regressrätt mot privatpersoner ersattes med en relativt snäv, tvingande reglering. Ett exempel skulle då vara att begränsa regressrätten till fall där synnerliga skäl talar för regressrätt. Kommittén ansåg att en sådan begränsning skulle innebära en kodifiering av praxis.³³ Under remissbehandlingen kommenterade Svenska Försäkringsbolags Riksförbund regressrätten. Förbundet hänvisade till sina försäkringsvillkor ”Allmänna bestämmelser 1976”, i vilka den restriktiva praxis som nämns i kommitté-

förslaget var kodifierad. Förbundet ansåg inte behovet av lagstiftning särskilt trängande, eftersom den önskade kodifieringen av praxis redan var genomförd om än inte genom tvingande lagstiftning. Enligt villkoren gällde för hem-, villa-, fritidshus-, och reseförsäkring att ”återkrav mot privatperson får framställas endast om denne vållat skadan med uppsåt eller genom grov vårdslöshet, eller om skadan har samband med dennes förvärvsverksamhet.”³⁴

I propositionen höll departementschefen med kommittén om att det förelåg en betydande lucka i konsumentskyddet angående regressrätten. Han uppfattade försäkringsbolagens upplysningar under remissbehandlingen som lugnande och beslutade att trots luckan att inte göra något i väntan på överläggningar mellan de nordiska justitiedepartementen.³⁵

2.2. Culpabedömningen

När privatpersoner regressvis krävs på ersättning av försäkringsbolag gäller som nämnt 25 § FAL, vilket innebär att skadevållaren måste gjort sig skyldig till uppsåt eller grov vårdslöshet. Därför är det nödvändigt att avgöra vad som krävs för att grov vårdslöshet ska föreligga när en privatperson är skadevållare.

I specialmotiveringen till 32 § KFL angående nedsättning av försäkringsersättning p.g.a. framkallande av försäkringsfall påpekar departementschefen att grov vårdslöshet är vårdslöshet, som är av mycket allvarligt slag. Culpabedömningen är i det fallet densamma som när det gäller andra rättssubjekt än konsumenter. I konsumentfall finns dock ofta andra hänsyn att ta, som i vissa fall kan lindra bedömningen och inte helt utesluta ersättning. Exempel på sådana hänsyn är att skadan t.ex. fått mer ödesdigra konsekvenser än vad den försäkrade haft anledning att räkna med eller att en reduktion av ersättningen leder till svåra sociala konsekvenser.³⁶

Med tanke på närheten mellan reglerna om regressrätt och framkallande av försäkringsfall är det lämpligt att för att belysa culpabedömningen i konsumentförhållande referera ett fall, som visserligen är från tiden före KFL:s tillkomst. I fallet NJA 1962 s. 281 krävde en man ersättning från sin brandförsäkring, men vägrades p.g.a. att han genom grov vårdslöshet vållat skadan. Mannen hade i berusat tillstånd tänt en cigarett och strax därefter lagt sig för att sova. Han släckte cigaretten mot en dörr i lägenheten och lade fimpen på en hylla och somnade. Efter en stund vaknade han och upptäckte brand i dörren och sängkläderna. Efter att ha försökt släcka elden, dolt brandskadorna och öppnat ett fönster lämnade mannen lägenheten, för att senare få besked om att lägenheten förstörts genom brand. I sin dom yttrade HD att mannens sammanlagda handlingar fick anses innefatta så grov vårdslöshet att bolaget enligt försäkringsvillkoren var befriat från skyldighet att utge ersättning för brandskadan.

2.3. Ansvarsförsäkring

När privatpersoner blir regressansvariga tas oftast deras ansvarsförsäkring i bruk genom hemförsäkringen. Genom KFL finns emellertid en särskild reglering för privatpersoners ansvarsförsäkring, vilken innebär att den gäller även om skada orsakats genom grov vårdslöshet. Detta spelar stor roll när försäkringsbolag kräver privatpersoner på ersättning, eftersom ansvarsförsäkringen oftast går att utnyttja. På så sätt blir nästan aldrig privatpersonen själv betalningsskyldig, förutom om skadan vållats uppsåtligen.

I betänkandet till konsumentförsäkringslagen föreslog kommittén att vårdslöshet vid föreliggande ansvarsförsäkring inte skulle medföra att ersättningen sätts ned, inte ens om vårdslösheten är grov. Hänsyn togs främst till den skadelidande, som inte skulle gå miste om skadestånd ur ansvarsförsäkring p.g.a. särskilt svår vårdslöshet på skadevållarens

sida. Begränsningen ansågs dock inte spela någon större roll med tanke på hur ovanligt det var med grov vårdslöshet, men det ansågs olämpligt att utsätta den skadelidande för risken att inte få ersättning.³⁷

Kommitténs förslag föll dock inte i god jord i alla läger. Främst från försäkringshåll invändes att ersättning inte i några fall skulle förekomma vid uppsåt eller grov vårdslöshet. Ersättningen skulle i varje fall få sättas ned vid grov vårdslöshet. Vid uppsåt skulle ersättning undantagslöst uteslutas. Departementschefen ansåg att ansvarsförsäkringen innebär ett skydd för oaktsamt beteende, men om kravet på oaktamhet sänks för nedsättning av försäkringsersättning, har försäkringen inte något egentligt värde. Därför skulle nedsättning av försäkringsersättning inte få förekomma i de fall då oaktamheten inte är grov. Bedömningen om nedsättning skulle få förekomma vid grov vårdslöshet var mer tveksam, men hänsyn till den skadelidandes rätt till ersättning gjorde att även sådan oaktamhet var undantagen. Däremot skulle ingen ersättning lämnas om försäkringstagaren framkallat försäkringsfallet uppsåtligen. Den valda linjen stämde också bäst överens med de övriga nordiska reglerna.³⁸

3. Regressavtal mellan försäkringsgivare

3.1. Inledning

Regressavtal mellan olika försäkringsbolag är giltiga i svensk rätt och innebär att regressrätten i jämförelse med vad som gäller enligt FAL förändras om ansvaret drabbar en annan försäkringsgivare. Det finns två sorters regressavtal mellan försäkringsgivare. Bolagen kan avtala om att aldrig utöva regress mot varandra, eller att endast en viss del av skadan ska ersättas av skadevållarens försäkringsgivare. En följd av regressavtal är en fördelning av belastningen på olika sorters försäkringar.

Om regressansvar helt utesluts minskar belastningen på ansvarsförsäkringen och överförs på skadeförsäkringen.³⁹

Den som är självförsäkrare i fråga om ansvarsförsäkring, t.ex. staten, kan allmänt sett inte räkna med att dra fördel av regressöverenskommelser mellan försäkringsbolag. De kan alltså utsättas för regresskrav även i andra fall än de som anges i 25 § FAL.⁴⁰

3.2. Regressöverenskommelsen

Den första regressöverenskommelsen, RÖ, skrevs 1949 och var tillämplig på brand-, glas-, maskin-, resgods-, och vattenlednings-skadeförsäkring. Regressrätt fick då endast utövas då regressrätt tillkom bolaget enligt 25 § FAL. Om den utbetalda ersättningen understeg 1000 kronor fick regressrätt inte utövas.⁴¹

Regressöverenskommelsen reviderades kontinuerligt från 1949. Antingen ändrades den faktiska överenskommelsen eller kommentaren till den, men 1992 skrevs en helt ny överenskommelse med kommentar. RÖ 92 innehöll bestämmelser som innebar att regress inte fick utövas om skadebeloppet understeg ett halvt basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, AFL. Genom den senaste regressöverenskommelsen, RÖ 97, gjordes ett antal ändringar. Inledningsvis följdes inte överenskommelsen av en kommentar. Målet var att göra den så tydlig att det inte skulle behövas några förklaringar.⁴² Den nu gällande RÖ trädde i kraft den 1 juli 1997 och gäller för skador som inträffat från den dagen.

Det belopp för vilket försäkringsbolag har rätt att utöva regressrätt är begränsat genom att det endast får omfatta den ersättning som betalats genom skadereglering, vilket utesluter administrations- eller utredningskostnader. Däremot är ett bolag oförhindrat att utöva regressrätt för belopp som faller utanför överenskommelsen, t.ex. ett belopp som faller inom den ansvariges självrisk.⁴³ Ett regress-

krav ska framföras direkt mot den ansvarige, vilket är en nyhet jämfört med tidigare RÖ då kravet ställdes mot ansvarsförsäkringsbolaget. En konsekvens av att regresskravet riktas mot den ansvarige är att regresskrav ändå framförs utan hänsyn till RÖ:s begränsningsregler. Det finns en förteckning, upprättad av Sveriges Försäkringsförbund, över de bolag som är anslutna till RÖ, men det är först efter kravet som det framkommer vilket försäkringsbolag som är ansvarsförsäkringsbolag och om det är anslutet till RÖ.⁴⁴ Beloppsgränsen har höjts till ett basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring i syfte att minska antalet regresskrav och på så sätt undvika oproportionerligt höga skaderegleringskostnader. När ett regresskrav framförs mot en fysisk person medges regressrätt endast i de fall då skadan orsakats med uppsåt eller genom grov vårdslöshet, eller om skadan uppkommit i samband med förvärvsverksamhet. Fysiska personer har ett utökad skydd i sin ansvarsförsäkring. Även när en fysisk person driver näringsverksamhet brukar det förekomma ett skydd i hem- och villaförsäkringen, varför det inte finns någon begränsning i det fallet.⁴⁵

I RÖ finns en regel om återkrav, vilket tidigare kallades omvänd regress, för att undvika kringgående av överenskommelsen. Om en försäkringstagare låter bli att utnyttja sin egendomsförsäkring och vänder sig direkt mot den ansvarige och dennes ansvarsförsäkring, belastas inte egendomsförsäkringen. Ansvarsförsäkringsbolaget har då rätt att genom återkrav utfå ersättningen från den skadelidandes försäkringsbolag. Den skadelidande kan ha all anledning att låta bli att kräva ersättning från sitt försäkringsbolag för att undvika höjda premier. Återkrav enligt RÖ förekommer sällan men har enligt Ullman en pedagogisk betydelse genom att ”klargöra följderna av att RÖ:s begränsningsregler inte iaktas av anslutna bolag och deras försäkringstagare.”⁴⁶

4. Särskild regressrätt

4.1. Inledning

Det finns flera frågor som uppkommer i samband med försäkringsgivarens regressrätt. Jag har valt att koncentrera mig på två frågor, som jag tycker är intressanta. Den första rör överlåtelse av rätten till skadestånd. Försäkringsgivaren kan kringgå bestämmelserna om regressrätt genom att efter att skada uppkommit överta försäkringstagarens rätt till skadestånd, vilket är fullt lagligt. Den andra frågan rör flera skadeståndsskyldiga. Det spelar en stor roll vem den skadelidande vänder sig mot för ersättning när det finns flera skadevällare, med tanke på att regressrätten är begränsad vid mindre oaktsamhet än grov.

4.2. Överlåtelse av rätten till skadestånd

Liksom större delen av FAL är 25 § dispositiv. Försäkringsgivaren är därför inte bunden av paragrafens begränsande rekvisit och kan förbehålla sig rätten att inträda i den skadelidandes rätt till skadestånd oavsett grad av oaktsamhet hos den vållande. Har försäkringsgivaren inte utnyttjat sin avtalade regressrätt har den skadelidande möjlighet att överlåta sin rätt till skadestånd till försäkringsgivaren. På så sätt blir regressansvaret lika omfattande som skadeståndsansvaret oavsett vad som följer av FAL eller försäkringsvillkor.⁴⁷ En överlåtelse har dock ingen verkan mot den som har friskrivit sig från ansvar. Försäkringstagaren har då p.g.a. friskrivningen ingen rätt till skadestånd, varför överlåtelse är omöjlig.⁴⁸ Frågan om överlåtelse av rätt till skadestånd är inte omnämnd i motiven till FAL, men det är fullt möjligt att göra det enligt HD:s dom i NJA 1933 A nr 325. I fallet, som anmärkningsvärt nog är ett notismål, hade en man åtagit sig att utföra elektrifiering av en försäkringstagares fastighet. När brand uppstod vände sig försäkringsbolaget mot skadevällaren med hänvisning

till att försäkringstagaren överlät sin rätt till ersättning. Skadevällarens vårdslöshet var inte grov, men HD påpekade att oförsiktighet låg honom till last och att han var ersättningsskyldig i första hand p.g.a. överlåtelsen. Trots att själva överlåtelsen var en av huvudfrågorna i målet refererades det inte i sin helhet i NJA.

4.3. Regressrätt mellan flera skadeståndsskyldiga

I samband med försäkringsgivarens regressrätt och flera skadeståndsskyldiga uppkommer ett antal frågor. En fråga gäller i vilken utsträckning den som själv blivit utsatt för regresskrav har regressrätt mot annan skadeståndsskyldig. En annan fråga gäller vilken regressrätt en ansvarsförsäkrare, som betalt ut skadestånd, har mot den som är skadeståndsrättsligt regressansvarig mot den ansvarsförsäkrade.⁴⁹

Problemet med den första frågan är att regressrätt endast är möjlig vid uppsåt och grov vårdslöshet. Om flera skadeståndsskyldiga har handlat med olika grader av vårdslöshet blir det endast vårt mödan för försäkringsgivaren att kräva den som är regressansvarig. Den som gjort sig skyldig till annan vårdslöshet än grov är inte regressansvarig i förhållande till försäkringsgivaren, men torde enligt Hellner vara det i förhållande till den som försäkringsbolaget krävt på ersättning. Försäkringsbolaget vänder sig inte till någon annan än den som gjort sig skyldig till åtminstone grov vårdslöshet, eftersom kravet då ogillas enligt 25 § FAL.⁵⁰

Ett tidigt rättsfall kan ge viss ledning om vad som gäller när det finns flera skadeståndsskyldiga. I NJA 1937 s. 264 dömdes tre personer till att solidariskt utge skadestånd p.g.a. egenmäktigt förfarande. En av männen betalade en tredjedel och en annan betalade resterande belopp, hälften av vilket han sedan krävde av den tredje. Rådhusrätten och Hovrätten dömde den tredje mannen att betala sin tredjedel. Fallet avgjordes av HD i sin helhet.

I domen yttrades att i fall då flera p.g.a. brott är skadeståndsskyldiga de måste ”anses skyldiga att i gäldandet härav sinsemellan taga del efter ty med avseende å omständigheterna må vara skäligt.”⁵¹ HD lämnade därmed öppet för domstolarna att göra en skönsmässig bedömning av fördelningen av skadeståndsansvaret. Slutsatsen i fallet torde gälla än idag. I förarbetena till SkL togs frågan om flera skadeståndsskyldiga upp och det fastställdes att de skulle vara solidariskt ansvariga och att regressrätt skulle föreligga för den som betalt ut skadestånd. Däremot ansåg departementschefen att en lagregel om fördelningen dem emellan inte borde lagfästas. Den slutliga fördelningen skall därför ske efter en skälighetsbedömning.⁵² Enligt huvudregeln i 6:3 SkL svarar de skadeståndsansvariga solidariskt för skadeståndet. Eftersom SkL gäller för all skadeståndsskyldighet, enligt 1:1 SkL, blir ansvaret solidariskt, oavsett om det gäller ansvar för egen culpa, principalansvar eller strikt ansvar. Förutsättningen är dock att alla är ansvariga för samma skada. När den skadelidande krävt en skadeståndsansvarig får denne i sin tur kräva de övriga enligt särskilda regler. Ansvaret är inte solidariskt enligt 6:3 SkL om ”annat följer av att begränsning gäller i den skadeståndsskyldighet som åvilar någon av de skadeståndsskyldiga.”⁵³ Den viktigaste faktorn vid fördelning av skadeståndsansvar, när alla skadeståndsskyldiga handlat oaktsamt, torde vara graden av vållande, men domstolarna tenderar att fördela ansvaret lika efter antalet medverkande.⁵⁴ Ett exempel på en sådan uppdelning ger NJA 1979 s. 773 då en villaägare hade anlitat en rörintallatör för arbete på sitt hus. Installatören hade i sin tur av ett bolag hyrt en grävmaskin med förare för att utföra arbetet. Föraren var mycket ung vid tillfället. Under arbetet grävde föraren för nära en av husets väggar, vilket ledde till att gaveln rasade och stora materiella skador uppstod. Både bolaget och installatören befanns skadeståndsskyldiga i

förhållande till villaägaren. I TR och HovR uppdelades ansvaret med två tredjedelar för installatören och en tredjedel för bolaget, men i HD ändrades det till ett hälftenansvar för båda ansvariga.

Vid fall av flera skadeståndsskyldiga där endast en har strikt ansvar har den strikt ansvarige regressrätt mot den som ansvarar p.g.a. vållande. Regressrätt för strikt ansvariga är ofta lagstadgat i samband med strikt ansvar t.ex. 6 § 1 st. hundlagen och 8 § luftansvarighetslagen, men anses gälla även i de fall då strikt ansvar beror på rättspraxis.⁵⁵

I fall där flera skadeståndsskyldiga finns, men endast en har ansvarsförsäkring, blir frågan vem den skadelidande ska kräva. Det står honom fritt att kräva endera skadeståndsskyldig, men frågan är om ansvarsförsäkraren har regressrätt om ingens vårdslöshet varit grov. Troligtvis utesluts regressrätt enligt 25 § FAL. Det föreligger ingen regressrätt om det inte förekommit uppsåt eller grov oaktsamhet. Något undantag torde inte föreligga för ansvarsförsäkraren.⁵⁶ För att undvika problemet kan försäkringsbolaget dock alltid avtala bort begränsningarna i FAL.⁵⁷

5. Analys

5.1 Culpabedömningen

Försäkringsgivarens regressrätt är ett komplicerat och omfattande ämne. Problemen är inte uteslutande av akademisk art, utan märks även i den praktiska tillämpningen. Med tanke på att 25 § FAL är dispositiv och ofta avtalas bort blir det svårt att veta hur det ligger till med regressrätten.

Utgångspunkten för bedömningen om vårdslöshet är grov enligt 25 § FAL är den som förekommer allmänt inom försäkrings- och skadeståndsrätt. Följaktligen torde det vara samma bedömning oavsett om det gäller framkallande av försäkringsfall enligt 18 § FAL eller vållande av skada enligt 2:1 SkL. För att oaktsamhet ska vara grov måste den vara av

ett synnerligen allvarligt slag. Det rör sig om ett medvetet risktagande eller ett handlande som gränsar till uppsåt. Bedömningen är strängare för personer med särskild yrkeskunskap, eftersom de borde veta bättre förutsatt att handlingen rör en situation inom deras profession.

En fråga som varit aktuell flera gånger är om regressrätt kan medges oberoende om strikt ansvar beror på lag eller stiftats genom praxis. Det fastslogs redan på 1940-talet att regressrätt medges i båda fallen, men det ifrågasattes så sent som på 1990-talet. Nu torde frågan vara avgjord och en invändning om att strikt ansvar inte är lagstadgat, och därmed inte borde medföra regressrätt, kan inte vinna framgång.

Slutsatsen i NJA 1991 s. 720 visar på olika hänsyn som måste tas vid bedömningen av strikt ansvar. HD har tydligen tagit med i bedömningen risken för stora skador, förhållandet mellan skadevällare och skadelidande (kontraktsförhållande), försäkringsmöjligheter och prevention. Sammantaget leder faktorerna till strikt ansvar. Det verkar som om alla faktorerna är nödvändiga för strikt ansvar.

När det gäller principalansvar blir det, för att regressrätt ska föreligga, nödvändigt med en bedömning om skadevällaren haft en sådan ställning inom företaget att han kan identifieras med företaget. Då kan ansvaret anses ligga på företaget och 2:1 SkL, d.v.s. vanligt vållande, blir tillämplig. Är personen att anse som anställd föreligger inte regressrätt.

Det är i många fall rimligt med en jämkning enligt 3:6 SkL. Bakom regressrätten finns ett stort inslag av prevention, vilket är välmotiverat. Ibland är det nödvändigt att genom ett överhängande hot om regressansvar tvinga potentiella skadevällare till försiktighet, eftersom "moral hazard" inte helt kan täckas genom självriskan. Med tanke på de följder som drabbar en försäkringstagare när hans ansvarsförsäkring utnyttjas, höjda premier och självrisk, kan det i vissa fall vara oskäligt

betungande att därutöver betala skadestånd. Vissa skador kan leda till mycket stora kostnader och då är det rimligt att ta hänsyn till om ansvarsförsäkringsbeloppet varit stort nog att täcka i stort sett alla skador som kan inträffa. Det är inte lämpligt att ett mindre företag eller en privatperson ska gå i konkurs efter att ha vållat en skada som p.g.a. olyckliga omständigheter fått allvarligare följder än vad som varit möjligt att förutse. Även om oaktsamheten varit grov är det rimligt med en jämkning enligt 3:6 SkL, eftersom höjda premier och självriskan innebär prevention i viss mån. Vid uppsåt är det rimligt med en skälighetsbedömning, eftersom ansvarsförsäkringen inte gäller och preventionssyftet kan uppnås genom hot om straffrättsliga påföljder. Det är viktigt att tänka på att 3:6 SkL inte kan kringgå genom att skadelidande överlåter sitt skadeståndsanspråk på försäkringsgivaren. På så sätt har den ett stort inflytande över regressrätten.

Frågan om regressrätt i konsumentförhållanden är en aning komplicerad. Klart är att regressrätt finns genom KFL, som hänvisar till 25 § FAL. Konsumenter är visserligen ofta skyddade genom en ansvarsförsäkring som täcker skador orsakade genom grov vårdslöshet, men inte uppsåt. Trots det skyddet finns ändå en preventiv effekt genom självrisk och risk för ökade premier. Försäkringsbolagen förbehåller sig ofta obegränsad regressrätt genom försäkringsavtalet, men konsumenters regressansvar begränsas då genom RÖ. För privatpersoner utan ansvarsförsäkring finns inget skydd om försäkringsgivaren övertar försäkringstagarens rätt till skadestånd, men torde inte innebära något större problem, eftersom försäkringsbolag enligt tidigare undersökningar i stort sett aldrig utnyttjade regressrätten mot oförsäkrade privatpersoner. Culpabedömningen för konsumenter innebär ett skydd mot regresskrav. Det innebär inte att konsumenters oaktsamhet utsätts för en mildare bedömning, utan

andra faktorer spelar inte som bidrar till att grov oaktsamhet är ytterst ovanligt. Grov oaktsamhet innebär ett högt krav på nonchalans, riskinsikt etc., vilket är ovanligt hos konsumenterna, som ofta saknar yrkesmässig insikt och sällan tar medvetna risker. Därför blir grov oaktsamhet något utöver det vanliga, nästan gränsande till uppsåt. På så sätt blir konsumenterna ytterst sällan regressansvariga. Vidare påverkas regressansvaret av deras ansvarsförsäkring, eftersom den täcker grov oaktsamhet och de flesta konsumenterna har en hemförsäkring, i vilken en ansvarsförsäkring ingår.

5.2 Regressöverenskommelsen

Regressöverenskommelsen är ett intressant instrument för försäkringsbolagen att harmonisera utövan av regressrätt och på så sätt begränsa de kostnader som följer av processer mellan försäkringsbolag. Förekomsten av en regressöverenskommelse är något underhållande. Utgångspunkten är en dispositiv lagregel, som i åtskilliga fall åsidosatts genom försäkringsvillkor för att sedan återkomma i en överenskommelse mellan försäkringsbolagen. RÖ har tre punkter som rör regressrätten. Först och främst får regressrätt inte utövas för belopp under ett basbelopp, vilket minskar antalet processer. Vidare får regressrätt endast utövas mot privatpersoner vid uppsåt och grov vårdslöshet, vilket ytterligare skyddar privatpersoner och harmoniserar de olika försäkringsvillkor som förbehåller obegränsad regressrätt. Slutligen ges möjlighet till ”omvänd regress” för ansvarsförsäkringsbolag som betalt ersättning, för vilken ett annat försäkringsbolag skulle ansvarat, vilket motverkar ett kringgående av egendomsförsäkringen.

Ett problem som följt den nya RÖ är att skadevållaren krävs regressvis innan det framkommer om hans försäkringsbolag är anslutet till RÖ. Om försäkringstagaren har ansvarsförsäkring vänder han sig till sitt försäk-

ringsbolag och om försäkringsbolaget i sin tur är anslutet till RÖ behöver det inte betala. Försäkringstagaren blir däremot skyldig att betala sin självrisk, vilket troligtvis är syftet med ändringen i förhållande till RÖ 92, då ansvarsförsäkringsbolaget krävdes på ersättning.

Försäkringsbolagen har som nämnt även möjligheten att genom en särskild överlåtelse utanför försäkringsvillkoren möjlighet att överta den försäkrades rätt till skadestånd. Det finns vissa fördelar med en sådan överlåtelse, eftersom försäkringstagaren då inte behöver engagera sig i en långvarig process och kan få sin ersättning relativt snabbt. Men de begränsningar som följer av t.ex. 3:6 kan inte kringgå, vilket märktes i NJA 1996 s. 118. På så sätt är skadevållaren skyddad mot ett skadeståndsanspråk genom att vanliga jämningsregler spelar in.

5.3 Regressfrågans lösning

Det är mycket kontroversiellt hur regressfrågan ska lösas. Det finns å ena sidan fog för en tvingande reglering, eftersom försäkringsbolag ofta förbehåller sig obegränsad regressrätt. Å andra sidan är försäkringsbolagens praxis restriktiv, vilket försäkringsbolagen påpekat i flera remissvar och bekräftat i RÖ. Problemet är att det kan vara vanskligt att förlita sig på försäkringsbolagens välvilja. En förändrad regresspraxis kan komma plötsligt och reaktioner från lagstiftaren kan dröja en längre tid. Enligt min mening vore en obegränsad regressrätt inte bra. Först och främst anser jag att en tvingande regel borde utesluta regressrätt vid personförsäkring, eftersom de oftast är summaförsäkringar och inte motsvaras av utgifter som går att sätta ett värde på. En person kan vidare ha flera summaförsäkringar, vilket gör att regressrätt blir orimlig. Då skulle en skadevållare drabbas hårt av att krävas på ersättning av flera försäkringsbolag samtidigt. När det gäller skadeförsäkring finns det fog för en tvingande reglering. Även om det

inte för tillfället finns skäl att misstro försäkringsbolagens välvilja och deras praxis överensstämmer med tankarna bakom FAL, kan det inte vara alltför besvärande om regleringen ändå blev tvingande. Eventuellt skulle det kunna vara nödvändigt med en allmän jämningsregel som motsvarar 3:6 SkL. Ansvaret överflyttas på skadeförsäkringen och regressrätt medges till det belopp som ansvarsförsäkringen täcker. För skador därutöver skulle skadeförsäkringen stå.

Avslutningsvis anser jag att det nästan är nödvändigt med en tvingande reglering av försäkringsgivarens regressrätt, eftersom det inte finns några möjligheter att förutse rättsläget med hänsyn till att försäkringsgivaren genom avtal kan kringgå 25 § FAL. På så sätt blir situationen alltid osäker för en skadevårdare oavsett om han har ansvarsförsäkring eller inte. Det är omöjligt att säga vad som gäller i en viss situation med utgångspunkt från lagen, man måste alltid veta vad som står i försäkringsvillkoren, om försäkringsbolagen är anslutna till RÖ och hur deras regresspolicy ser ut. En sådan osäkerhet är aningen oroväckande.

Noter

- ¹ Hellner, J., *Försäkringsrätt*, 2 uppl., (Stockholm 1965) s. 278-279.
- ² Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, (Uppsala 1953) s. 7-11.
- ³ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 178-179.
- ⁴ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 4.
- ⁵ S. 285 i domen.
- ⁶ Hult, P., *SvJT* 1954 s. 642-643.
- ⁷ Hellner, J., *Försäkringsrätt*, s. 281.
- ⁸ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 66-67.
- ⁹ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 65.
- ¹⁰ S. 137 i domen.

- ¹¹ Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, 5 uppl., (Stockholm 1995) s. 147.
- ¹² Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 60-61. Några rättsfall finns dock t.ex. NJA 1965 s. 244 och NJA 1962 s. 281.
- ¹³ Prop. 1979/80:9 s. 155.
- ¹⁴ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, 68.
- ¹⁵ Hellner, J., *Försäkringsrätt*, s. 280.
- ¹⁶ Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, s. 178-179.
- ¹⁷ Nu 32 kap. MB.
- ¹⁸ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 71-72.
- ¹⁹ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 69-70.
- ²⁰ Se NJA 1983 s. 209.
- ²¹ Prop. 1972:5, s. 491-493.
- ²² Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, s. 159-160.
- ²³ Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, s. 156.
- ²⁴ Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, s. 153.
- ²⁵ Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, s. 273.
- ²⁶ Prop. 1972:5, s. 214-215.
- ²⁷ Prop. 1972:5, s. 233-234.
- ²⁸ Prop. 1972:5, s. 228.
- ²⁹ Prop. 1972:5, s. 531-534.
- ³⁰ Ullman, H., *Försäkring och ansvarsfördelning*, (Uppsala 1999) s. 445.
- ³¹ Hellner, J., *JT* 1995/96 s. 1129-1130.
- ³² Ullman, H., *Ansvar—Försäkring—Regress—Heta arbeten*, (Stockholm 1996) s. 40.
- ³³ SOU 1977:84 s. 124-125.
- ³⁴ Prop. 1979/80:9 bilaga 3 s. 127-128.
- ³⁵ Prop. 1970/80:9 s. 102-103.
- ³⁶ Prop. 1979/80:9, s. 154.
- ³⁷ SOU 1977:84, s. 236-237.
- ³⁸ Prop. 1979/80:9 s. 74-76.
- ³⁹ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 169-170.
- ⁴⁰ Prop. 1972:5, s. 231.
- ⁴¹ Hellner, J., ”Om försäkringsbolagens utövande av regressrätt”, FjFP nr 10 *Skadeståndsrättsliga spörsmål* (Stockholm 1953) s. 50.
- ⁴² Ullman, H., *Regressöverenskommelsen*,

- (Stockholm 1999) s. 2.
- ⁴³ Ullman, H., *Regressöverenskommelsen*, s. 8.
- ⁴⁴ Ullman, H., *Regressöverenskommelsen*, s. 5
- ⁴⁵ Ullman, H., *Regressöverenskommelsen*, s. 10-12.
- ⁴⁶ Ullman, H., *Regressöverenskommelsen*, s. 14-15.
- ⁴⁷ Hellner, J., *Försäkringsrätt*, s. 279.
- ⁴⁸ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 167.
- ⁴⁹ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 89.
- ⁵⁰ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 90-91.
- ⁵¹ Sidan 266 i domen.
- ⁵² Prop. 1972:5, s. 175-176.
- ⁵³ Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, s. 242-245.
- ⁵⁴ Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, s. 247-248.
- ⁵⁵ Hellner, J., *Skadeståndsrätt*, 251.
- ⁵⁶ Se NJA 1936 s. 608.
- ⁵⁷ Hellner, J., *Försäkringsgivarens regressrätt*, s. 95-96.

Kommentar till Försäkringsrörelselagen

Nu kommer tredje upplagan!

Sedan andra upplagan av "Kommentar till Försäkringsrörelselagen m.m." utkom 1994 har det skett många förändringar, mycket beroende på utvecklingen inom EU.

Hans Frostell och *Edmund Gabrielsson* har nu gjort en omfattande översyn och revidering. I den tredje upplagan av lagkommentaren redovisas de omfattande och viktiga ändringar i försäkringsbolagens rörelseregler som behandlades i regeringens proposition 1998/99:87 och som trätt i kraft den 1 januari 2000.

Vidare finns bl.a. kommentarer till

- Lagen om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige
- Försäkringsmäklarlagen
- Årsredovisningslagen

Boken omfattar 544 sidor och utkommer i början av januari 2002.

Pris: 1 250 kronor (+ moms och porto)

Beställningsadress:
Svenska Försäkringsföreningen
Klara Norra Kyrkogata 33
111 22 Stockholm

Telefon: (46) 8 783 98 92

Hemsida: www.sff.a.se, *e-post:* info@sff.a.se